

ВЕРТИКАЛЬНИЙ ВЕКТОР БАЛАНСУ ПРАВОВИХ ПОЗИЦІЙ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

VERTICAL BALANCE VECTOR OF LEGAL POSITIONS IN CRIMINAL PROCEEDINGS

Дуфенюк О.М., к.ю.н., доцент,
доцент кафедри кримінального процесу та криміналістики
Інститут з підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції
Львівського державного університету внутрішніх справ

У статті презентується авторська концепція балансу правових позицій у кримінальному провадженні, яка передбачає мультивекторну систему, в якій горизонтальний вектор передбачає «зважування» судом переконливості, аргументаційної сили правових позицій сторони обвинувачення та сторони захисту; вертикальний вектор балансу передбачає узгодження та релевантне застосування правових позицій Верховного Суду, Конституційного Суду України та Європейського суду з прав людини. Важливість такого дослідження зумовлена низкою чинників, зокрема складністю цього процесу через нагромадження значного масиву матеріалу, який доводиться опрацьовувати та застосовувати; відсутністю однозначного підходу до вирішення окремих правових питань, інтерпретації норм права; наявністю суперечностей і відступів від раніше сформульованих правових позицій. Ці проблеми в сукупності можуть стати викликом для системи кримінального правосуддя. Запропоновано удосконалення класифікації правових позицій ВС, підтверджено значущість правових позицій КСУ та ЄСПЛ. У висновках сформульовано закономірності вертикального вектора балансу правових позицій, які полягають, по-перше, у наявності спільних та відмінних характеристик правових позицій різних суб'єктів-носіїв; по-друге, необхідності для забезпечення балансу правових позицій дотримання низки вимог (узгодженість, якість, доступність, стабільність, гнучкість); по-третє, необхідності у випадку виявлення суперечливих правових позицій застосування останньої за часом оголошення правової позиції, оскільки вона відображає еволюційне і динамічне тлумачення норм в умовах мінливості загальносоціального контексту, доктринальних підходів, домінуючої парадигми. Констатовано, що сьогодні парадигма верховенства права має бути міцною точкою опори для балансу правових позицій у кримінальному провадженні.

Ключові слова: кримінальне провадження, Верховний Суд, Конституційний Суд України, Європейський суд з прав людини, правові позиції, процесуальні дії та рішення, верховенство права.

The article presents the author's concept of the balance of legal positions in criminal proceedings. This concept describes a multi-vector system in which, in a horizontal vector, the court weighs the persuasiveness, argumentative force of the legal positions of the prosecution and the defense; in the vertical vector, the court harmonizes and relevantly applies the legal positions of the Supreme Court, the Constitutional Court of Ukraine and the European Court of Human Rights. The importance of such research is caused by the complexity of the balancing process; lack of a unified approach to solving legal issues, interpretation of legal norms; the presence of contradictions and rejections previously formulated legal positions. All of this can be a challenge for the criminal justice system. In the article, the author proposes to improve the classification of the legal positions of the Supreme Court, confirms the significance of the legal positions of the Constitutional Court and the European Court of Human Rights. Some rules of the vertical vector of the balance of legal positions are formulated in the conclusions. First, there are both common and different characteristics of the legal positions of various subjects. Secondly, to ensure the balance of legal positions, it is necessary to comply requirements (consistency, quality, availability, stability, flexibility). Thirdly, in case of discovery of contradictory legal positions, the latest legal position should be applied, as it reflects the evolutionary and dynamic interpretation of norms in the conditions of variability of the general social context, doctrinal approaches, and dominant paradigm. It was established that today the paradigm of the rule of law should be a strong point of balancing legal positions in criminal proceedings.

Key words: criminal proceedings, the Supreme Court, the Constitutional Court of Ukraine, the European Court of Human Rights, legal positions, procedural actions and decisions, the rule of law.

Постановка проблеми. Стаття є продовженням циклу публікацій, присвячених проблематиці балансу правових позицій у кримінальному провадженні. Запропонована авторська концепція передбачає мультивекторну систему, в якій Феміда балансує правові позиції у горизонтальному та вертикальному проєкціях. Горизонтальний вектор передбачає «зважування» переконливості, аргументаційної сили правових позицій сторони обвинувачення та сторони захисту. Натомість вертикальний вектор балансу стосується узгодження та релевантного застосування правових позицій Верховного Суду (далі – ВС), Конституційного Суду (далі – КСУ) та Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ). Актуальність та важливість такого дослідження зумовлена складністю цього процесу через нагромадження значного масиву матеріалу, який доводиться опрацьовувати та застосовувати, відсутності однозначного підходу до вирішення правових питань, наявності суперечностей і відступів щодо раніше викладених правових позицій, що в сукупності стає викликом для системи кримінального правосуддя.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Тема осмислення змісту та ролі правових позицій вищих судових органів часто постає в сучасній науці. У царині загальної теорії та в конституційному праві численні праці присвячено з'ясуванню змісту та ролі концепту «правові позиції»

переважно вищих органів юстиції (Я. Берназюк, А. Бойко, В. Завгородній, Ю. Задорожний, В. Данко, С. Калинюк, В. Кампо, О. Кравчук, Г. Мойсей, П. Рабінович та В. Гончаров, Р. Рєва, О. Рєгач, Т. Слінько, П. Ткачук, М. Тесленко, А. Селіванов, Р. Мартинюк, О. Хотинська-Нор І. Шевчук, О. Шостенко та ін.). У науковій доктрині кримінального процесу також ґрунтовно вивчалися питання застосування правових позицій ВС у кримінальному провадженні (М. Демура, Д. Скрипник); впливу правових позицій КСУ на кримінально-процесуальні відносини (О. Капліна та О. Євсєєв, А. Романюк); дескрипції правових позицій у прецедентній практиці ЄСПЛ щодо застосування окремих процесуальних інститутів та стандартів (С. Бутенко, Г. Крет, С. Ковальчук, К. Подлегасв, Г. Соловей, В. Тертишник, А. Туманянц, І. Крицька, В. Уваров та ін.). Визначити цінність зусиль вказаних науковців та продовжуючи розвиток теоретичного осмислення феномена «правових позицій», треба зазначити, що більшість процесуалістів концентрують свою увагу на змісті конкретних правових позицій, не заглиблюючись в їх загальну онтологію та баланс. Це наштовхнуло на ідею формування авторської концепції.

Враховуючи обмежений обсяг публікації, а також дескрипцію горизонтального балансу в одній із попередніх публікацій [1], метою статті визначено з'ясування

закономірностей вертикального балансу правових позицій у кримінальному провадженні.

Виклад основного матеріалу. Правова позиція ВС, ЄСПЛ. Згідно з ч. 5 та 6 ст. 13 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 02.06.2016 р. висновки щодо застосування норм права, викладені у постановках ВС, є обов'язковими для всіх суб'єктів владних повноважень, які застосовують у своїй діяльності нормативно-правовий акт, що містить відповідну норму права та враховуються іншими судами при застосуванні таких норм права. Суд може відступити від правової позиції, викладеної ВС, тільки з наведеним відповідних мотивів. Таке нормативне положення вказує на кілька ознак, які вирізняють правові позиції ВС серед інших публічних правових позицій у кримінальному провадженні: (1) вони завжди мають письмову форму викладу і є частиною постановок ВС, презентують правову формулу (еталон, шаблон, орієнтир) щодо застосування норм права; (2) вони мають дію, а відтак і юридично значущі наслідки, які виходять за межі однієї справи, одного рішення; (3) вони мають широке коло суб'єктів-адресатів, які мають імперативний обов'язок враховувати ці правові позиції у правозастосуванні; (4) вони не є абсолютизованими, оскільки допускається право мотивованого відступу від правових позицій ВС.

На думку Головного науково-експертного управління ВРУ поняття «висновок» та «правова позиція» не є тотожними. Правові позиції, які викладаються в мотивувальній частині постановки ВС, є обґрунтуванням певного положення, а висновок є коротким формулюванням цього обґрунтування [2].

Правові позиції ВС можна класифікувати *залежно від сфери впливу*: десигнативні та денотативні.

Десигнативні правові позиції стосуються усіх однотипних ситуацій правозастосування. Наприклад, правова позиція щодо розмежування юрисдикції вирішення спору у випадках подання скарги на дії чи бездіяльність органу досудового розслідування, коли дискутується питання, які функції виконує уповноважений суб'єкт процесуальної діяльності під час проведення процесуальних дій: владні управлінські чи владні процесуальні функції.

Денотативні правові позиції стосуються конкретної ситуації у конкретній справі. Наприклад, правова позиція «залишити конкретне рішення апеляційного суду без змін»; «касаційну скаргу прокурора залишити без задоволення»; «висновок місцевого суду не узгоджується з правовим висновком ВСУ, викладеним у постанові...» тощо.

Підґрунтям для виокремлення таких категорій правових позицій є існує в семіотичі права розмежування: десигнат – це рід об'єкта, клас об'єктів, тобто узагальнений контекст аналізу права, натомість денотат – це член цього роду, класу, тобто конкретний правовипадак [3, с. 89–90].

В одному рішенні містяться, як правило, комбінації десигнативних та денотативних правових позицій. Наприклад, у Постанові ВП ВС від 18 березня 2020 р. у справі № 640/20859/18 десигнативною правовою позицією, яка поширюється на необмежене коло ситуацій, є констатація, що дії детективів НАБУ під час проведення обшуку в офісі, у якому провадиться адвокатська діяльність, в межах кримінального провадження, порядок вчинення яких унормований положеннями КПК, не можуть розглядатись як владні управлінські функції. У цьому ж рішенні денотативною правовою позицією буде констатація, що «суду першої та апеляційної інстанцій, урахувавши суть спірних правовідносин та їх суб'єктний склад, правильно застосували норми матеріального й процесуального права та дійшли обґрунтованого висновку про те, що цей спір не належить розглядати в порядку адміністративного судочинства» [4].

Правові позиції ВС можна класифікувати *залежно від змісту*: правові позиції – рекомендації, правові позиції –

дефініції, правові позиції – роз'яснення та правові позиції – висновки *sensu stricto* (у вузькому значенні).

Правові позиції – рекомендації – передають прямі інструкції, якими слід керуватися судам (формулами таких рекомендацій можуть бути наступні лексичні конструкції: «суду належить виходити з того, що...», «суд має врахувати...», «якщо...», «то...» і т.д.). Наприклад, у разі призначення експертизи слідчим, який не входить до складу визначеної в кримінальному провадженні слідчої групи, суд, вирішуючи питання про допустимість даних висновку експерта як доказів, повинен у межах доводів сторін перевірити, чи призвів спосіб призначення експертизи до порушення тих чи інших прав і свобод людини, передбачених Конвенцією про захист прав та основоположних свобод та/або Конституцією України. У разі визнання доказів недопустимими суд має вмотивувати свої висновки про істотне порушення вимог кримінального процесуального закону, зазначивши, які саме конвенційні чи конституційні права і свободи підозрюваного, обвинуваченого або інших осіб були знівельовані, зружені чи обмежені та в чому це виразилося [5, с. 4–6].

Правові позиції – дефініції – передають коротко і лаконічно визначення певних правових понять (наприклад, що таке «шире каяття» [6] або «злочин, пов'язаний з домашнім насильством» [7]).

Правові позиції – роз'яснення – передають тлумачення правових норм, уточнюють їх зміст, усувають багатозначність їх розуміння порядку та підстав застосування процесуальних інститутів, прийняття процесуальних рішень. Наприклад, роз'яснення стандарту доведення «поза розумним сумнівом» і вирішення питань, пов'язаних з його дотриманням [8].

Правові позиції – висновки sensu stricto – йдеться про висновки у вузькому сенсі, тобто логічні завершені твердження, що дають підсумкову правову оцінку фактам, явищам, процесам і транслюють кінцевий результат розгляду питання. Унікальність такої оцінки полягає в тому, що вона одночасно має і позитивну (підтвердження), і негативну (заперечення) конотацію, тобто дуалістичний результат, який буде позитивним для когось одного, і водночас буде негативним для іншого. Наприклад, такий дуалізм демонструє правова позиція: ВП ВС «не погоджується з висновками судів попередніх інстанцій, які... помилково вирішили позовні вимоги щодо визнання незаконними дій органів досудового розслідування в порядку цивільного судочинства» [9]. На перший погляд, така конструкція передбачає тільки заперечення, але насправді така правова позиція є позитивною для ініціатора перегляду рішення і негативною для його опонента.

У питанні співвідношення правових позицій ВС та ЄСПЛ треба зазначити, що їх характеристики у багатьох точках збігаються, однак унікальною особливістю є те, що правові позиції ЄСПЛ є методологічним орієнтиром для ВС, слугують основою для аргументації його власних суджень, є підставою для ревізії попередніх правових позицій. Натомість ЄСПЛ формує свої правові позиції автономно з огляду на власну парадигму праворозуміння та ціннісну систему конвенційних положень.

Для балансу правових позицій на рівні правозастосування важливими є наступні вимоги: *узгодженість* правових позицій (відсутність суперечливих правових позицій), їх *якість* (відсутність прогалин, неоднозначного трактування та застосування норм права), *доступність* (систематизація та забезпечення доступу до правових позицій для їх подальшого опрацювання та використання зацікавленими суб'єктами); *стабільність* (відсутність частих змін у підходах, частих відступів від попередніх правових позицій), але водночас і *гнучкість* (можливість відступу від правових позицій у зв'язку з об'єктивними чинниками).

Щодо *узгодженості, якості та стабільності правових позицій ВС*, важливо зазначити, що зоною відповідаль-

ності саме ВС є творення єдиних підходів до застосування правових норм, про це не завжди успішно вдається. Показовим у цьому контексті є дослідження, в якому презентується огляд рішень ЄСПЛ у справах, в яких постало питання сумісності нестабільного прецедентного права вищих судових органів та узгодженої практики судів нижчих інстанцій із правовою визначеністю і передбачуваністю правозастосування [10]. Порушення цих засад було констатовано за наявності наступних обставин: верховий суд не має інструментів узгодження суперечливих рішень судів нижчих інстанцій (*Tudor Tudor v. Romania*); прийняття верховним судом у межах одного провадження нового рішення, що суперечить попередньому рішенню, без посилання на попереднє рішення та обґрунтування зміни точки зору (*Glavak v. Croatia*); ухвалення верховним судом у різних справах щодо одного й того самого питання судових рішень із діаметрально протилежними правовими висновками, що, більше того, потягло за собою неоднакове правозастосування судів першої інстанції та апеляційних судів (*Beian v. Romania*); верховний суд без належного обґрунтування змінив свій підхід до тлумачення норми права, що свідчить про відсутність прозорості та негативно впливає на довіру суспільства та віру в закон (*Serkov v. Ukraine*) [10, с. 10].

В останній згаданій справі «*Serkov v. Ukraine*» у п. 35 ЄСПЛ констатував, що сам факт того, що правове положення може мати більше ніж одне тлумачення, не означає, що воно не відповідає вимозі «передбачуваності» для цілей Конвенції. Роль судового рішення полягає саме в тому, щоб розв'язати сумнівні щодо тлумачення норм, які залишаються в умовах змін в повсякденній практиці. У цьому відношенні не можна недооцінювати завдання верховних судів щодо забезпечення однакового та узгодженого застосування закону. Нездатність верховного суду впоратися з цим завданням може спричинити наслідки, несумісні, серед іншого, з вимогами статті 1 Протоколу № 1 [11].

Щодо *гнучкості правових позицій ВС*, треба підкреслити, що саме гнучкість дозволяє зробити «живою» норму права, яка отримує оновлену інтерпретацію у випадках зміни загальносуспільного, історичного, геополітичного контексту або прагматичної доцільності. Я. Бернзюк найбільш повно наводить підстави для обґрунтованого відступу від уже сформованої правової позиції ВС є: 1) зміна законодавства; 2) ухвалення рішення КСУ; 3) нечіткість закону (невідповідності критерію «якість закону»), що призвело до різного тлумачення судами норм права; 4) винесення рішення ЄСПЛ, висновки якого мають бути впроваджені національними судами; 5) зміни в праворозумінні, зумовлені розширенням сфери застосування певного принципу; зміни доктринальних підходів до вирішення складних питань у певних сферах суспільно-управлінських відносин; наявністю загрози національній безпеці; зміни у фінансових можливостях держави [12, с. 84].

Прикладами відступу ВС або ВП ВС від попередніх правових позицій є зміна підходів до визнання протоколів НСРД недопустимими доказами з мотивів невідкриття процесуальних документів, якими санкціоноване їх проведення (ухвали, постанови, клопотання). ВП ВС конкретизувала власний правовий висновок, викладений у постанові від 16.01.2019 р. у справі № 751/7557/15-к, стверджуючи, що суд не може автоматично визнавати приймати таке рішення, якщо сторона обвинувачення під час досудового розслідування своєчасно вжила всіх необхідних та залежних від неї заходів, спрямованих на розсекречення таких процесуальних документів та їх відкриття стороні захисту в порядку, передбаченому ст. 290 КПК України [13, с. 107; 14].

Інший ілюстративний приклад: ВП ВС відступила від висновку, викладеного у постанові від 15.11.2012 р. у справі № 5-15к12, щодо кваліфікуючої ознаки роз-

бою, констатувавши, вирішальне значення має не спосіб проникнення, а режим доступу до приміщення (вільний/обмежений) під час вчинення розбою, а також наявність в особи умислу на незаконне входження (потрапляння) до приміщення або незаконне перебування в ньому з метою заволодіння чужим майном [15, с. 32; 16]. ВП ВС також відступила від висновку ВС, викладеного у постанові від 25.06.2015 р. у справі № 5-111к15 щодо нероз'яснення обвинуваченому права на суд присяжних як підстави для скасування вироку, визначивши, що роз'яснення такого права поза часовими межами підготовчого провадження, але до завершення судового розгляду, не завжди є безумовною підставою для скасування вироку [15, с. 33; 17]. У цих та інших випадках йдеться про модифікацію коду права, що за словами О. Балинської, передбачає зміну (уточнення) змісту право-норми як узагальненої моделі окремої частини правової дійсності. В такому оновленні правової матерії виявляються історико-генетичні властивості права [3, с. 40–41].

Щодо *доступності правових позицій ВС*, слід зауважити, що в умовах суттєвого нагромадження з року в рік правових позицій ВС, частина з яких час від часу зазнає трансформацій, їх збалансоване застосування стає дедалі складнішим. За словами В. Данішевської, ВС щорічно розглядає близько 90 тис. справ, а при навантаженні на судову систему 4 млн справ на 4 тис. суддів неможливо досягнути якісного засвоєння усіх правових позицій [2]. Пошук шляхів оптимізації доступу суддів до правових позицій ВС привів до створення за підтримки проєкту ЄС «Право-Justice» пошукової Базы правових позицій ВС. Її впровадження має метою полегшення роботи судових органів нижчих інстанцій, забезпечення швидкого знаходження релевантної практики ВСУ, врахування її в правозастосовній діяльності, формування єдиної уніфікованої практики, уникнення скасування судових рішень судами вищих інстанцій, а в підсумку, посилення довіри суспільства до системи правосуддя [2]. Таке вдале поєднання новітніх технологій та потреб практики заслуговує схвалення, але це тільки один із багатьох важливих кроків, які необхідні для ефективної системи правосуддя в Україні.

Правова позиція КСУ. Правові позиції КСУ заслуговують особливої уваги, адже вони «мають вибудовувати міцні «фортифікаційні споруди» довкола Конституції, засновані на сукупності правових знань та інтелектуальної, творчої діяльності суддів задля утвердження конституціоналізму» [18, с. 66]. У системі суб'єктів публічної правової позиції особливе місце посідає КСУ, адже якщо ВРУ є єдиним автором тексту Конституції, то КСУ є співавтором його смислу [19, с. 53]. Як слушно зазначають О. Капліна та О. Євсєєв, «завдяки органу конституційного судочинства судова влада вперше отримала можливість сказати законодавцю «ні» та змогла реально стати його противагою» [20, с. 34]. Через здатність зупинити дію правових норм КСУ отримав статус «негативного законодавця» [21, с. 300], тож вагомий вплив його правових позицій на кримінальне правосуддя неперечний.

Про потребу доповнення законодавства визначення поняття «правова позиція» КСУ, визначення її юридичної сили, опису процедури її формулювання та перегляду писали І. Домбровський та В. Гергелійник [22, с. 145–146], Ю. Задорожний [23, с. 20] та інші фахівці. Тривають академічних дебати щодо змісту концепту «правові позиції КСУ» [24, с. 1065, 1066; 25, с. 5; 26, с. 42; 27, с. 79; 28, с. 71; 29, с. 116; 30, с. 119], питання співвідношення правових позицій КСУ та джерел права [23, с. 20; 30 с. 120–121; 31, с. 54; 32, с. 46]. Дійсно, будь-які спроби «підтягнути» правові позиції КСУ до певного шаблону джерела права задалегідь приречене на поразку. Насправді йдеться про унікальний правовий феномен, який інтегруючи різні ознаки різних джерел права, творить нову якість, нову форму. Відтак більш переконливим видається висновок,

що правові позиції вищих судових органів є специфічним самостійним джерелом права.

Не вдаючись у палкі дискусії, погоджуємося з науковцями, які не ставлять знак рівності між «правовою позицією» та «рішенням суду» [25, с. 5; 27, с. 80; 28, с. 64; 33, с. 110–111]. Правові позиції містяться у мотивувальній або резолютивній частині рішення. На відміну від рішень, які є остаточними, правові позиції можуть бути змінені. З цього приводу О. Рогач зазначає, що при зміні подій, об'єктивних чинників, що передували вже прийнятим правовим позиціям, норми можуть розумітися по-новому [27, с. 80]. П. Рабінович та В. Гончаров також констатують, що трансформація правових позицій через ревізійне тлумачення є притаманною для багатьох демократичних держав (США, Канаді, Великій Британії, Німеччина). Основними причинами для появи аброгативної (оновленої) правової позиції вчені відносять, по-перше, соціальну неефективність попередніх правових позицій (або виявлені практикою їх негативні наслідки); по-друге, зміну соціального контексту, виникнення нових політичних реалій [19, с. 148]. Цю думку поділяє В. Овчаренко і, продовжуючи розвиток концепції О. Шостенко, також вважає підставою перегляду правових позицій зміну домінуючого правового уявлення національної юридичної еліти щодо раніше розглянутого питання. Кінцевою метою таких процесів є зміна групового правового світогляду органу конституційної юрисдикції щодо одних і тих самих питань за однакових правових обставин [28 с. 67–69; 35, с. 802].

Еволюційне та динамічне тлумачення Конвенції, ревізія своїх правових позицій є обов'язковим компонентом практики ЄСПЛ. У рішенні «*Scoppola v. Italy*» ЄСПЛ зазначає, що хоча формально він не зобов'язаний слідувати своїм попереднім рішенням, однак в інтересах правової визначеності, передбачуваності та рівності перед законом він не повинен без переконливих причин відмовлятися від правових позицій, викладених у його попередніх рішеннях. ЄСПЛ повинен зважати на змінні умови й відповідно реагувати новий консенсус щодо стандартів, яких потрібно досягати. Важливо, щоб Конвенція тлумачилась і застосовувалась у спосіб, який робить передбачені нею права не теоретичними й ілюзорними, а практичними та ефективними. Неспроможність Суду підтримувати динамічний та еволюційний підходи у тлумаченні матиме наслідком ризик виникнення перешкод для реформ і оптимізації [36]. Схожі тези були викладені у рішеннях *Mamatkulov and Askarov v. Turkey* (п. 121), *Vilho Eskelinen and Others v. Finland* (п. 56) та ін. [37; 38]. Правова позиція КСУ формується на основі знань конституційних принципів, правових доктрин, наукової та професійної свідомості суддів [33, с. 110]; доктринального світогляду суддів [39, с. 5]; волі суддів, аргументів представників сторін та інших учасників судочинства, матеріалів справи про фактичні

обставини справи, правосвідомості [40, с. 75]. Ілюстративним прикладом багатоманітності джерел формування правової позиції КСУ є рішення КСУ від 30.06.2022 р. у справі № 1-22/2020(391/20) щодо спеціальної конфіскації, в якому вказано, що Велика палата досліджувала матеріали справи, а також позиції Президента України, Голови ВС, членів Науково-консультативної ради КСУ, а також 20 науковців з різних освітніх та наукових установ [41]. Водночас варто наголосити, що апелювання до науки, доктрин, світогляду не позбавлене ризику появи розбіжностей в трактуванні певних понять, адже багато питань не мають усталеного, єдиного розуміння в середовищі правників, що може породжувати множинність смислів однієї правової позиції. Тому, як стверджує В. Кампо, не може існувати єдиного розуміння правових позицій КСУ, «оскільки з різних доктринальних поглядів одні й ті самі позиції можуть розглядатися як такі, що містять дещо відмінний зміст» [29, с. 114]. У цьому часом полягає найбільший виклик – не просто знайти, опрацювати і використати правову позицію, а використати її релевантно, правильно.

Висновки. Проведене дослідження дозволяє сформулювати наступні висновки. Вертикальний вектор балансу правових позицій передбачає релевантне застосування правових позицій ВС, КСУ та ЄСПЛ. Перша закономірність полягає у тому, що правові позиції кожної із вказаних інституцій має як спільні (форма, аргументація, імператив, джерела тощо), так і відмінні риси (зона впливу, потенціал для змін в законодавстві тощо). Друга закономірність полягає в необхідності врахування наступних вимог: (1) *узгодженість* правових позицій (відсутність суперечливих правових позицій), їх (2) *якість* (відсутність прогалин, неоднозначного трактування та застосування), (3) *доступність* (систематизація та забезпечення доступу до правових позицій для їх подальшого опрацювання та використання зацікавленими суб'єктами); (4) *стабільність* (відсутність частих змін у підходах, частих відступів від попередніх правових позицій), але водночас і (4) *гнучкість* (можливість відступу від правових позицій у зв'язку з об'єктивними чинниками). Третя закономірність полягає в тому, що у випадку виявлення суперечливих правових позицій доцільно брати до уваги окремо за часом оголошення, оскільки вона відображає еволюційне і динамічне тлумачення норм в умовах мінливості загальносуспільного контексту, доктринальних підходів до визначення цінностей суспільства та держави, домінуючої парадигми. Як метафорично кажуть американці, суд має ухвалювати рішення не тільки дивлячись на погоду в конкретний день, а дивлячись на загальний клімат епохи. Сьогодні цей «правовий клімат» формує парадигма верховенства права. Вона ж і має бути міцною точкою опори для балансу правових позицій у кримінальному провадженні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дуфенюк О.М. Горизонтальний вектор балансу правових позицій у кримінальному провадженні. *Юридичний електронний журнал*. 2023. № 11. С. 460–464. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-11/108>
2. Систематизувати несистематизоване: ВС створив пошукову Базу правових позицій. *Юридична газета*. 20.07.2021. URL: <https://yur-gazeta.com/golovna/sistemativuvati-nesistemativovane-vs-stvoriv-poshukovu-bazu-pravovih-pozicij.html>
3. Балинська О. М. Семіотика права. Львів: ЛьвДУВС, 2013. 416 с.
4. Постанова ВП ВС від 18.03.2020 р. (справа № 640/20859/18). URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/88952174>
5. Дайджест судової практики Великої Палати Верховного Суду. Рішення, внесені до ЄДРСР за період із 01.09.2022 по 31.10.2022 / Упоряд.: департамент аналітичної та правової роботи апарату Верховного Суду / Відпов. за вип.: Секретар ВП ВС Рогач Л. І. Київ, 2022. Вип. 35. 33 с.
6. Постанова ВС від 20.04.2021 р. (справа № 457/529/20). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96503082>
7. Постанова ОП ККС ВС від 12.02.2020 р. (справа № 453/225/19) URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87602679>
8. Вирок Шевченківського районного суду м. Києва від 14.09.2022 р. (справа № 761/43831/19). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106554925>
9. Постанова ВП ВС від 22.04.2019 р. (справа № 236/893/17). URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/81552802>
10. Бойко А. В. Якість правового регулювання відповідно до правових позицій Європейського суду з прав людини. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського*. 2019. Том 30 (69). № 3. С. 7–12. DOI: <https://doi.org/10.32838/1606-3716/2019.3/02>
11. Case of Serkov v. Ukraine, 7 July 2011 (Application no. 39766/05). URL: <https://hudoc.echr.coe.int/ukr?i=001-105536>
12. Берназюк Я. О. Особливості забезпечення єдності судової практики та відступу від правових позицій Верховного Суду (на прикладі вирішення публічно-правових спорів). *Вісник ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка*. 2020. Вип. 2 (90). С. 77–89. DOI: 10.33766/2524-0323.90.77-89

13. Дайджест правових позицій Великої Палати Верховного Суду у справах, у яких ВП ВС відступила від висновків щодо застосування норм права у подібних правовідносинах, викладених в раніше ухвалених рішеннях ВСУ або ВП ВС, чи підтвердила їх. Рішення, внесені до ЄДРСР за період з 01.01.2018 по 10.03.2020. Київ, 2020. 109 с.
14. Постанова ВП ВС від 16.10.2019 р. (справа № 640/6847/15-к) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/85174578>
15. Зведений дайджест судової практики Великої Палати Верховного Суду за 2018 рік. Київ, 2019. 88 с.
16. Постанова ВС від 18.04.2018 р. (справа № 569/1111/16-к). URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/73532589>
17. Постанова ВС від 12.09.2018 р. (справа № 523/6472/14-к). URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/76947335>
18. Данко В. І. Правові позиції Конституційного Суду України: окремі проблемні питання юридичної природи. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2016. Вип. 37 (1). С. 63–67.
19. Рабінович П., Гончаров В. Перегляд Конституційним Судом України власних правових позицій як засіб охорони функцій Основного Закону. *Вісник Конституційного Суду України*. 2011. № 4-5. С. 147–153.
20. Капліна О. В., Євсєєв О. П. Проблеми перегляду правових позицій Конституційним Судом України. *Державне будівництво та міське самоврядування*. 2013. Вип. 26. С. 33–46.
21. Романюк А. Б. Вплив правових позицій Конституційного Суду України на формування вітчизняного кримінально-процесуального права. *Університетські наукові записки*. 2011. № 2. С. 298–303.
22. Домбровський І., Гергелійник В. Правові позиції Конституційного Суду України: окремі аспекти. *Вісник Конституційного Суду України*. 2011. № 4-5. С. 140–146.
23. Задорожний Ю. А. Правові позиції Конституційного Суду України: щодо питання про законодавче регулювання. *Право і суспільство*. 2016. № 4 (2). С. 15–20.
24. Шевчук І. М. Правові позиції Конституційного Суду України. *Форум права*. 2012. № 4. С. 1064–1069.
25. Слінько Т. М., Рева Р. Р. Правові позиції Конституційного Суду України з питань діяльності судів загальної юрисдикції. *Проблеми законності*. 2011. Вип. 117. С. 3–13.
26. Рева Р. Р. Правові позиції Конституційного Суду України: основні ознаки та визначення. *Проблеми законності*. 2016. Вип. 132. С. 37–45.
27. Рогач О. Я. Правові позиції Конституційного Суду України: окремі аспекти. *Порівняльно-аналітичне право*. 2013. № 1. С. 78–82.
28. Овчаренко В. Правові позиції Конституційного Суду України: поняття, суть і можливості перегляду (продовження). *Вісник Конституційного Суду України*. 2013. № 6. С. 61–72.
29. Кампо В. Правові позиції Конституційного Суду України як необхідний елемент забезпечення судово-правової реформи. *Вісник Конституційного Суду України*. 2010. № 2. С. 112–122.
30. Кравчук О. В. Правові позиції Конституційного Суду України як джерело права. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2011. № 4. С. 117–121.
31. Селіванов А. Характерні ознаки доктринального верховенства та незмінюваності правових позицій Конституційного Суду України. *Вісник Конституційного Суду України*. 2011. № 4–5. С. 50–56.
32. Мельничук С. Правові позиції в актах інтерпретаційної форми правотворчої діяльності. *Слово Національної школи суддів України*. 2016. № 1(16). С. 42–49.
33. Конституційна юрисдикція: підручник / Ю. Г. Барабаш, І. І. Дахова, О. П. Євсєєв та ін. / за ред. Ю. Г. Барабаша та А. О. Селіванова. Харків: Право, 2012. 168 с.
34. Рабінович П., Гончаров В. Перегляд Конституційним Судом України власних правових позицій як засіб охорони функцій Основного Закону. *Вісник Конституційного Суду України*. 2011. № 4–5. С. 147–153.
35. Шостенко О. І. Можливість перегляду Конституційним Судом України власних правових позицій. *Форум права*. 2012. № 2. С. 795–803.
36. Case of Scoppola v. Italy (No. 2), 17 September 2009 (Application no. 10249/03). URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-126165>
37. Case of Mamatkulov and Askarov v. Turkey, 4 February 2005 (Applications nos. 46827/99 and 46951/99). URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-68183>
38. Case of Vilho Eskelinen and Others v. Finland, 19 April 2007 (Application no. 63235/00). URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-80249>
39. Рожок Л. П. Поняття «правові позиції Конституційного суду України» та їх місце в процесуальних актах суду. *Право і суспільство*. 2015. № 5-2. Ч. 2. С. 74–78.
40. Мойсей Г. Г. Правові позиції Конституційного Суду України в понятійно-категоріальному апараті науки конституційного права України. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2015. Вип. 4 (1). С. 72–76.
41. Рішення КСУ у справі за конституційним поданням 47 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) статей 96-1, 96-2 ККУ (щодо спеціальної конфіскації) від 30.06.2022 р., № 1-р/2022 (справа № 1-22/2020(391/20)). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/va01p710-22#Text>